

VICTOR LOUPAN

O ISTORIE SECRETĂ A
REVOLUȚIEI
RUSE'

Traducere din limba franceză de Rodica Chiriacescu

Prefață de Florian Bichir

CORINT
BOOKS

—2017—

Cuvânt-înainte

Asemenea sutelor de autori care m-au precedat, vreau să afirm ceva evident: Revoluția Rusă a schimbat fața lumii. Prin „Revoluția rusă” se înțelege în general „Revoluția din Octombrie”. Cucerirea puterii de către bolșevici, în 25 octombrie 1917, a fost imortalizată de Serghei Eisenstein, al cărui geniu cinematografic a glorificat ocuparea Palatului de Iarnă de către marinarii revoluționari. Calitatea extraordinară a regiei sale a făcut din această secvență de ficțiune un document de arhivă¹. Milioane de spectatori au urmărit imaginile² ca și cum ar fi fost vorba de cucerirea reală a palatului care adăpostea puterea autocratică și simboliza despotismul țarist, pe când, de fapt, la acea dată regimul țarist dispăruse.

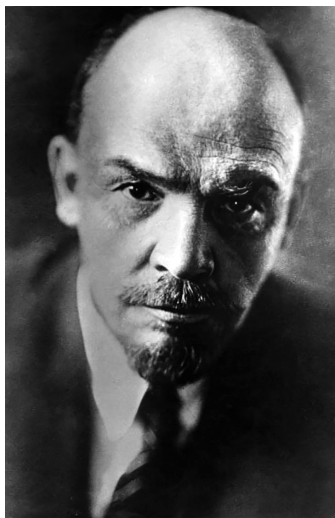
Bolșevicii – al căror lider, Vladimir Lenin, un intelectual harnic, „modernizase” ideologia marxistă – erau un grup de revoluționari apărut după ce s-a desprins de social-democrați. Impus ca o dogmă de continuatorii lui Lenin după moartea

¹ *Octombrie* (1927), film mut regizat de Serghei Eisenstein, care prezintă atât cucerirea Palatului de Iarnă, cât și – pentru prima dată pe ecran –, personajul Lenin interpretat de Vasili Nikandrov, un metalurgist.

² Nu există imagini reale ale cuceririi Palatului de Iarnă, deoarece aceasta nu a avut nimic spectaculos. Clădirea nu era practic apărată și a fost cucerită, ca să spunem așa, fără vărsare de sânge.

acestui, marxism-leninismul va deveni baza intelectuală a ideologiei comuniste mondiale.

Comunismul a avut mult succes. La un moment dat, aproape jumătate dintre țările lumii erau comuniste. Aureolată

de victoria atât măreață, cât și incontestabilă asupra nazismului care, între 1938 și 1941, cucerise Europa continentală, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), altfel spus Rusia comunistă, și-a impus dominația asupra țărilor Europei de Est. Dar incitase de asemenea – fără să le impună nimic – sute de mișcări revoluționare și de înlăturare a regimului colonial din Africa, Asia și America Latină. Început după victoria sovieticilor asupra

Germaniei hitleriste și, în consecință, după expansiunea comunismului, Războiul Rece a supus relațiile internaționale, timp de câteva decenii, riscurilor unei confruntări între Moscova și Washington. Criza din Cuba de la începutul anilor 1960 a fost pe punctul de a declanșa un adevărat război mondial ce ar fi putut duce la distrugerea planetei. Dar experiența comunistă s-a terminat la fel de subit cum a început.

Mii de cărți au fost publicate privind cuceririle și crimele comunismului, calitățile și greșelile sale, succesele sale de necontestat, dar și eșecurile ce nu pot fi negate.

Scopul meu nu este să scriu o sinteză istorică. Nu vreau nici să mă plâng din cauza himerelor comunismului care au sedus atâtea minți strălucite din Occident și nici, cu atât mai

puțin, să proslăvesc democrația „victorioasă asupra Răului totalitar”. Toate acestea au fost făcute deja de sute de ori.

Cu ocazia centenarului Revoluției Ruse, aș prefera să mă aplec asupra părții invizibile a acestui eveniment important, începând prin a mă întreba: ce a fondat el? Problema merită să fie discutată tocmai acum când alte utopii și alte pasiuni pun stăpânire pe mulți indivizi. Demersul meu nu este iconoclast. Nu doresc nici să elogiez, nici să aduc reproșuri nimănui. În schimb, aș vrea să-mi invit cititorii să eludeze epicul și monumentalul specifice relatărilor istorice, să caute ceea ce este esențial și subtil, să fie atenți la planul uman și psihologic. Și la ceea ce este mistic, de asemenea.

Care era deci acea forță care i-a împins pe Lenin, Troțki, Stalin, Dzerjinski¹ și pe atâția alții să-și sacrifice unui ideal cele mai frumoase zile ale tinereții? Și în ce consta, în fond,

¹ Feliks Dzerjinski (1877–1926), revoluționar bolșevic, director al CEKA (1917–1922), GPU (1922–1923) și OGPU (1923–1926) (n. red.).

acest ideal? Există, incontestabil, un anume mister în victoria comunismului. Cu puțin timp înainte de evenimentele din 1917 nimeni nu ar fi mizat nici măcar o copeică pe șansele unui Lenin sau Troțki de a pune stăpânire pe Rusia imperială. În 1918, văzând fotografia lui Lev Troțki în ziarele austriece, ospătarul-șef al celebrei Café Central din Viena exclamase: „El? El este cel care a luat puterea în Rusia? Dar îmi datorează încă bani pentru ceea ce a consumat!”.

Să ne eliberăm așadar de convenții și clișee și să vedem lucrurile așa cum s-au petrecut în realitate. În șocanta și misterioasa lor realitate.

VICTOR LOUPAN

Capitolul 1

Teatrul de umbre

1.

În 3 aprilie 1917, un mic grup de oameni adunați în gara Finlanda, principala gară a orașului Petrograd¹, erau departe de a bănuși că, o sută de ani mai târziu, se va vorbi despre ei. Se reuniseră pentru a-l primi pe Vladimir Ulianov, mai cunoscut sub numele de Lenin, personaj celebru în mediile revoluționare ruse, cu toate că părăsise Rusia cu nouăsprezece ani în urmă și nu mai revenise de-atunci. Plecat la vârsta de 28 de ani, Lenin se întorcea acasă la 47 de ani, aureolat de o glorie intelectuală și politică de invidiat.

Rusia anului 1917 era mult diferită față de cea pe care o părăsise în 1898. Urmările Revoluției din 1905², apoi ravagiile, inclusiv cele psihologice, ale războiului mondial început în 1914 au scos în evidență slăbiciunea de necrezut a țarismului, care nu mai era cu-adevărat autocratic, fără a fi totuși, în mod real, democratic, datorită lipsei unei adevărate și puternice

¹ Denumirea orașului Sankt-Petersburg în acel moment (n. a.). După izbucnirea Primului Război Mondial, rușii au schimbat numele orașului, care suna prea german, în Petrograd. Între 1924 și 1991, orașul s-a numit Leningrad, iar în prezent poartă vechiul său nume dat de țarul Petru cel Mare (n. red.).

² Vom vorbi mai departe despre acest eveniment fondator.

reprezentări naționale parlamentare (Duma). Toate aceste contradicții au dus la crize repetate, care au determinat incredibila renunțare voluntară la tron a lui Nicolae al II-lea¹ și, deci, la căderea monarhiei.

Amnștiat de guvernul numit „provizoriu” care a luat puterea după abdicarea țarului, condus de revoluționarii Lvov și, ulterior, Kerenski, Lenin găsește așadar o Rusie în agonie, în care conducerea slabă și incompetentă trebuie să facă față unor cumplite sfidări. „În agonie” nu este nici o expresie prea dură, nici o îndrăzneală de limbaj – imensul imperiu agoniza cu adevărat. Pe front, acolo unde războiul se afla în plină desfășurare, era debandadă: revoltele, linșarea ofițerilor și dezertările slăbiseră puternic capacitatea de luptă a armatei. Străzile din Petrograd colcăiau de bande de dezertori zdrențăroși, beți, dar înarmați, care se dedau unui abuz permanent căruia nimeni nu i se putea opune. La marginile imperiului începuse un proces de dezmembrare, ce va culmina în câteva luni cu un război al tuturor contra tuturor.

Ieșind din gară înconjurat de tovarășii săi de partid, Lenin se urcă pe turela unei mașini blindate și rostește un discurs ce bulversează auditoriul.

Trecând neobservat sau aproape neobservat de presă, acest moment care a marcat întoarcerea lui Lenin în țară va fi totuși glorificat și transformat în mit. Astăzi încă se mai poate vedea la Sankt-Petersburg, în fața aceleiași gări Finlanda, un monument de bronz care îl reprezintă pe Lenin, sus pe mica blindată cu roți, adresându-se mulțimii².

¹ Nicolae al II-lea (1868–1918), țarul Rusiei în perioada 1894–1917. A abdicat la puțin timp după Revoluția din Februarie. Ulterior, bolșevicii l-au asasinat împreună cu ceilalți membri ai familiei sale (n. red.).

² Poetul Iosif Brodski, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1987, spunea cu umor că pentru el monumentul acela simboliza

Iar în ceea ce privește discursul, acesta a servit ca bază pentru renumitele *Teze din aprilie*¹, fiind analizate apoi de generații întregi de studenți sovietici și de militanți comuniști din lumea întreagă.

Printr-un ciudat concurs de împrejurări, în aceeași zi, în 3 aprilie 1917, o navă de linie scandinavă, *Christiania Fjord*, venind de la New York, cu destinația Europa, intră în portul canadian Halifax. Un ofițer al marinei regale britanice urcă la bord pentru a efectua controlul unor pasageri de la clasa a doua care doreau să ajungă la Petrograd. Ofițerul primise probabil o informație cu adresă precisă, căci o importantă sumă de bani este descoperită cu ocazia percheziției bagajelor. Nouă pasageri sunt rugați să coboare pe chei. Toți se supun ordinului, cu excepția unuia, ale cărui proteste sunt atât de vehemente, încât forțele de ordine sunt nevoite să-l poarte literalmente pe sus până la postul de poliție. Când i se verifică identitatea, reiese că este vorba de Lev Bronștein², *alias* Lev Troțki. Lui îi aparțin cei 10 000 de dolari ascunși în bagaje³. Ceilalți opt pasageri sunt eliberați și pot să-și continue călătoria, dar Lev Troțki este reținut și internat într-un lagăr de prizonieri.

Pentru a urmări mai bine istoria acestui personaj excepțional, trebuie să ne întoarcem cu cincisprezece ani în urmă, în 1902. Lev Bronștein, tânăr revoluționar provincial, era

doar trecerea spre o nouă epocă, deoarece, înainte de asta, oamenii importanți erau reprezentați mai curând călare pe cal.

¹ În acel text Lenin dezvăluia ideile sale antidemocratice, afirmând că Revoluția din Februarie, care totuși a răsturnat monarhia, era o trădare a proletariatului de către burghezie. El teoretiza, de asemenea, cu cerirea puterii atât politice, cât și economice.

² Pe numele său adevărat Leiba Davidovici Bronștein.

³ Zece mii de dolari sunt o sumă mare. Astăzi ar echivala aproximativ cu 250 000–300 000 de dolari.

atunci exilat în regiunea siberiană Irkuțk. În vârstă de 23 de ani, el se află în surghiun împreună cu soția sa, Aleksandra Sokolovski, și cele două fiice de vârstă fragedă. În 21 august, Bronștein evadează. Tânăra și credincioasa lui soție, și ea revoluționară, nu-și va mai revedea niciodată soțul. În fotografiile din această perioadă, expresia feței ei sugerează seninătate și fermitate; poartă părul strâns într-un coc. Rochia cu guler înalt îi dă un aspect sever și îngrijit. Lev, care pozează alături de soția sa, nu are încă acel barbișon atât de cunoscut, are obraji imberbi și o mustață subțire și rară. Dar are deja acei mici ochelari fără brațe, un pince-néz, al cărui fir împletit atârnă în lungul obrazului. Este un tânăr brun, cu o coamă mare de păr bogat, ridicat, în mod ciudat, mult în sus. Într-o fotografie de grup făcută în fața unui portal de lemn, vârsta lui tânără este și mai evidentă. La fel cum și obrajii săi contrastează cu bărbile bogate ale altor revoluționari exilați, cu șepci și mantale grele, acoperite de zăpadă. Ajuns repede la Irkuțk, Lev Bronștein se duce la o adresă „conspirativă”, unde îl așteaptă o valiză cu haine curate și călcate și, de asemenea, acte false, care îi vor permite să scape de controalele inopinate, căci un ordin de căutare fusese emis către toate secțiile de poliție din imperiu.

Mai târziu, Lev Troțki va afirma că el, cu propria mână, trecuse pe noile acte de identitate acest nume, devenit atât de celebru. Istoricii ruși înclină totuși pentru o versiune mai verosimilă, după părerea lor: Lev Bronștein ar fi folosit de fapt pașaportul lui Nikolai Troțki, un ofițer decedat cu puțin timp înainte. Pașapoartele de atunci nu aveau fotografie. Era suficient deci să se modifice doar câteva elemente. Treaba era la îndemâna oricărui falsificator demn de acest nume. Or, revoluționarii ruși aveau deja în urma lor aproape un secol

de luptă și de clandestinitate. A falsifica un pașaport adevărat era pentru ei un joc de copii. Oricum ar sta lucrurile, din ziua aceea, numele nobilului moștenitor Troțki va fi cel sub care Lev Bronștein va intra în Istorie. O mică paranteză: Vladimir Ulianov va obține numele de Lenin într-un mod foarte asemănător¹. Noile acte îi permit lui Lev Troțki să părăsească fără niciun impediment Rusia, unde el este totuși căutat de poliție, dar sub numele de Lev Bronștein.

2.

În toamna aceluiași an, Troțki bate la ușa apartamentului lui Victor Adler, o somitate a social-democrației europene. Adler ocupă un apartament spațios într-un imobil luxos, situat la numărul 19 de pe Bergstrasse, în cartierul 9 din Viena. Cu siguranță această adresă este cea mai cunoscută din capitala austriacă. Dar nu datorită lui Victor Adler, ci grație vecinului și prietenului său Sigmund Freud, care a trăit și a lucrat aici. Prevenit în legătură cu vizita tânărului revoluționar fugar, Victor Adler îl primește cu brațele deschise. El este atunci „doar” liderul social-democrației austriece, dar în 1918, după căderea Imperiului Austro-Ungar, Victor Adler va deveni ministrul Afacerilor Străine din Austria și unul dintre cei mai influenți diplomați din Europa. Dar încă nu am ajuns acolo. În 1902, Victor Adler, a cărui mustață mare nu poate să nu ne amintească de cea a lui Nietzsche, este un om a cărui influență se extinde aproape asupra întregii Europe. Așadar, tânărul Lev Troțki nu poate să viseze la un protector mai indicat. Nici la o mai bună introducere în mediul stângii revoluționare europene.

¹ Toți revoluționarii ruși importanți vor intra în istorie cu un pseudonim: Lenin, Stalin, Troțki, Kamenev, Zinoviev, Molotov etc.

Adler îl place imediat pe Troțki. Lungile lor discuții îl conving în privința calităților intelectuale, a promptitudinii și curajului tânărului, căruia îi prezice un viitor strălucit.

Viena nu este însă cel mai bun loc pentru revoluționarii ruși fugari, așa că Adler îl sfătuiește pe Troțki să plece mai degrabă la Londra și îl ajută să obțină bilete de călătorie, care îl ajută să treacă fără probleme frontierele. Îi procură, de asemenea, și o sumă de bani frumoasă, astfel încât să nu fie preocupat de chestiunile materiale o vreme destul de îndelungată.

La Londra, Lev Troțki este așteptat cu nerăbdare de Vladimir Lenin și de soția sa, Nadejda Krupskaja, o pereche de tineri revoluționari ruși exilați care trăiește în capitala britanică sub numele de domnul și doamna Richter. În vârstă de 32 de ani, Lenin este deja liderul recunoscut al social-democrației ruse în exil. Tânărul și seducătorul Troțki îi place imediat lui Lenin. Nu numai datorită ușurinței sale de a scrie, a exprimării sale incisive și agresive, dar și pentru atitudinea sa rigidă, favorabilă folosirii războiului. Lenin este mai erudit și mult mai sânguinos decât Troțki, dar el nu are nici însușirile oratorice și nici talentul de scriitor al acestuia. Căci, în ciuda vârstei sale foarte tinere, Troțki nu este numai un mare ziarist, ci și un scriitor de talent, în timp ce intensă muncă intelectuală a lui Lenin este deservită de un stil greoi, ca să nu spunem chiar stângaci. Lenin apreciază în mod deosebit la Troțki capacitatea acestuia de a intui din zbor gândirea adversarului, pentru a-și bate joc de ea cu o furie devastatoare. În comitetul de redacție al ziarului *Iskra*¹, Troțki este poreclit „băta lui Lenin”.

Dar alianța dintre cei doi bărbați nu va fi nici lungă, nici te-meinică. Atunci când, în 1903, partidul social-democrat rus se

¹ „Scânteia” (în limba rusă), ziarul lui Lenin.

scindează în două tabere – bolșevici și menșevici¹ –, Troțki o va alege pe a doua. Ruptura care a urmat și a durat paisprezece ani a provocat treptat o dușmănie între ei, ca să nu spunem chiar ură. Mai ales din partea lui Lenin, căruia îi va fi foarte greu să ierte lipsa de loialitate a tânărului pe care îl considera pe atunci drept un discipol.

3.

În același an, 1903, Lev Troțki sosește la Paris. El este de-acum un revoluționar profesionist, cunoscut pentru calitățile sale de propagandist, care merge din capitală în capitală, unde îl așteaptă oameni de legătură. La Paris, rolul omului de legătură este asumat de o tânără studentă în vârstă de 21 de ani, Natalia Sedova. Originară din Mica Rusie², la fel ca Troțki, Natalia fusese exmatriculată din institutul la care studia din cauza ostilității manifestate împotriva învățământului religios. Spre deosebire de Troțki, care era evreu, Natalia Sedova făcea parte din mica nobilime rusă ortodoxă. Potrivit unor surse, tatăl ei, Ivan Sedov, negustor din prima gildă³, deci mare negustor și om cu siguranță bogat, murise, împreună cu soția sa, când micuța nu avea decât 8 ani. De atunci Natalia fusese crescută de bunica ei. Opoziția ei viscerală împotriva învățământului religios creștin se datorează așadar unei forme de respingere a tradițiilor de familie, apăsătoare fără îndoială. Femeie emancipată, foarte progresistă în comparație cu timpul său, Natalia trăiește în văzul lumii cu un bărbat, fără a fi căsătorită cu el. Ea și Lev trăiesc o poveste

¹ „Majoritatea” și „minoritatea”.

² Rusia Mică (Malorusia, în limba rusă) – Ucraina actuală.

³ Pe atunci, în Rusia existau trei gilde (asociații) de negustori. Cei care făceau parte din prima gildă erau și cei mai importanți, deci cei mai bogați.

